

- 1987 *Politeness. Some universals in Language usage.* Cambridge.
 Eemeren, F.H. van, & R. Grootendorst
 1982 *Regels voor redelijke discussies. Een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie ter oplossing van geschillen.* Dordrecht.
 Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & T. Kruijer
 1983 *Argumentatieler 1. Het analyseren van een betoog.* Groningen.
 Jungslager, F.S.
 1991 *Standpunt en argumentatie.* Diss. Amsterdam.
 Verbiest, A.E.M.
 1987 *Confrontatie in conversaties.* Diss. Amsterdam.

6 Argumentatie na een standpunt

F.S. Jungslager

Inleiding

Wanneer iemand een standpunt naar voren brengt, bijvoorbeeld 'Ik vind dat we Bobby z'n vrijheid moeten gunnen', dan blijkt uit empirisch onderzoek dat de ander vervolgens een uitspraak verwacht waarin één of andere reden wordt gegeven *waarom* Bobby de vrijheid gegund moet worden (Jungslager 1991). Met andere woorden de ander verwacht dat de spreker zijn standpunt zal beargumenteren en met een uitspraak komt als 'We hebben hem nu al vier dagen binnen gehouden'. In dit artikel ga ik in op de theoretische verklaring voor het feit dat argumentatie het meest waarschijnlijkse gevolg vormt op een standpunt.

Hier toe zal ik eerst een karakterisering geven van de taalhandeling van het naar voren brengen van een standpunt. Vervolgens zal ik de samenhang tussen een standpunt en argumentatie aangeven, waarbij ik gebruik maak van de geslaagdheidsvoorwaarden voor beide taalhandelingen. Tenslotte zal ik, uitgaande van de gegeven beschrijving van argumentatieve samenhang en met behulp van pragmatische principes voor taalgebruik de genoemde theoretische verklaring geven.

De taalhandeling van het naar voren brengen van een standpunt

Wat zijn eigenschappen die maken dat een uitspraak als standpunt fungeert? Sommige uitspraken lijken - ook zonder context - gemakkelijk als standpunt te kunnen fungeren: 'Waterbedden zijn zeer slecht voor je rug', 'Naar mijn oordeel kunnen we deze zaak beter niet naar buiten brengen, liefje' of 'Ik vind de revaluatie van de gulden ten opzichte van de Duitse mark een interessant, maar academisch idee'. Voor andere uitspraken is dat minder makkelijk, zoals bij 'Wie weet hebben ze bij Evelyn & Crabtree wel van die zakjes badzout', 'Heb je last van je been?' of 'Goh wat geweldig dat NAC naar de eredivisie promoveert!'

Volgens de omschrijving in Van Dale wordt met het naar voren brengen van een standpunt een bepaalde stand van zaken vanuit een bepaald perspectief weergegeven en volgens de beschrijving van Van Eemeren, Grootendorst en Kruijer (1983) bestaat een standpunt uit een positieve of negatieve houding ten opzichte van een propositie. In een standpunt wordt volgens deze laatste een oordeel tot uitdrukking gebracht over een feit, idee, handeling, houding of iets anders en over elk willekeurig onderwerp kan een standpunt worden ingenomen. Een uitspraak fungeert als standpunt wanneer de aanvaardbaarheid ervan in het geding is.

In deze omschrijvingen komt één specifieke eigenschap van een standpunt duidelijk naar voren. Zowel in de beschrijving in de woordenboek-betekenis als in de meer technische omschrijving van Van Eemeren c.s. houdt het naar voren brengen van een standpunt in dat de spreker een bepaalde stand van zaken in een bepaald perspectief plaatst. Hij impliceert daarmee dat er ook een ander perspectief bestaat

c.q. kan bestaan: een standpunt wordt naar voren gebracht in de veronderstelling dat er een ander is, of zou kunnen zijn, die een ander perspectief op de zaak heeft (of het perspectief van de schrijver althans niet onmiddellijk deelt). Met andere woorden een standpunt wordt altijd naar voren gebracht in een 'context van potentiële onenigheid'.¹

Deze karakteristieke eigenschap van het naar voren brengen van een standpunt blijkt bijvoorbeeld ook uit het feit dat het vreemd is een standpunt naar voren te brengen over iets waaraan niemand twijfelt. Een uitspraak als 'Mijn standpunt is dat een tijger een zoogdier is' zal alleen als serieuze uitspraak worden beschouwd wanneer het duidelijk is dat er vanuit kan worden gegaan dat de spreker deze uitspraak naar voren brengt ten opzichte van iemand die eraan twijfelt of een tijger een zoogdier is of het daar niet mee eens is. Als dat niet zo is, is het een vrij absurde uitspraak.

Bovendien staat de pragma-dialectische benadering van argumentatie - waarbinnen deze beschrijving plaats vindt - ons toe nog een karakteristieke eigenschap van een standpunt te geven. Standpunten, die de inzet vormen van een verschil van mening, behoren binnen deze theorie tot de klasse van de beweerders (Van Eemeren en Grootendorst 1982: 274).²

Een standpunt kan dus kort omschreven worden als *een beweerder waarin de spreker een bepaald perspectief op een bepaalde propositie tot uiting brengt tegenover een luisteraar die twijfelt (of verondersteld wordt te twijfelen) aan de aanvaardbaarheid van die beweerder*.

Schematisch kan een standpunt als volgt worden weergegeven, waarbij het schema tegelijkertijd als illustratie dient voor het feit dat een standpunt als taalhandeling op tekstueel niveau gesitueerd moet worden:

ZINSNIVEAU	SPREKER 1	SPREKER 2
	beweerder X	twijfel
TEKSTUEEL NIVEAU	Standpunt	
	(beweerder X in relatie tot twijfel)	

Tabel 1: Schematische weergave van een beweerder die als standpunt fungeert

Er zijn verschillende manieren waarop een spreker zijn standpunt kenbaar kan maken. Spreker 2 kan zijn twijfel uiteraard expliciet naar voren brengen, maar deze twijfel kan ook impliciet blijven. Spreker 1 zal dan door middel van contextuele of tekstuele aanwijzingen aan zijn gesprekspartner duidelijk maken *dat* hij uitgaat van twijfel en *dat* zijn uitspraak dus als standpunt fungeert.

Een mogelijke aanwijzing voor het als standpunt fungeren van een beweerder is wanneer een beweerder over een controversieel onderwerp naar voren gebracht wordt. Onderwerpen als 'militair ingrijpen in de Golf', 'het beleid van Ritzen' of 'euthanasie' zijn momenteel voor de meesten van ons controversieel. Het is in het algemeen voor een ieder duidelijk dat er verschillend over gedacht wordt. Het is deze

algemene contextuele informatie die maakt dat een beweerder over een controversteel onderwerp als standpunt gemarkeerd kan zijn.

Een beweerder is ook als standpunt gemarkeerd, wanneer er een *oordeel* in tot uitdrukking wordt gebracht. Dat wil zeggen een geformuleerde mening die niet algemeen gedeeld wordt. In een oordeel neemt de spreker stelling. Daarmee geeft hij aan dat hij ervan uitgaat dat er een potentiële partij is die twijfelt aan de aanvaardbaarheid van de uitgedrukte propositie, anders had de spreker de propositie niet in zo'n oordeel hoeven te uit te drukken. Een dergelijk oordeel hoeft niet noodzakelijk over een 'omstreden onderwerp' te gaan. Uitspraken als 'Bij een promotie horen de dames een hoed te dragen', of 'Een patio is te prefereren boven een dakterras' kunnen bijvoorbeeld heel goed als standpunt fungeren.

Verder staan een spreker uiteraard ook allerlei tekstuele markeringen tot zijn beschikking ('ik vind', 'volgens mij', 'mijn standpunt is' et cetera).

Argumentatieve samenhang

Nu het standpunt als taalhandeling is beschreven kan ik een beschrijving geven van de samenhang tussen een standpunt en argumentatie. Er zijn, uiteraard, al veel pogingen gedaan voor de beschrijving van dit type samenhang. Vruithbare beschrijvingen zijn bijvoorbeeld van Jacobs en Jackson (1983, 1989) en Van Eemeren (1987). Hoewel beide voorstellen van elkaar verschillen, hebben zij als gemeenschappelijk kenmerk dat argumentatie erin opgevat wordt als een poging een onvervulde geslaagheidsvoorwaarde te vervullen van een ter discussie staande uitspraak.

Voor een deel ben ik in mijn beschrijving van de samenhang tussen een standpunt en argumentatie van dit uitgangspunt uitgegaan, waarbij ik - net zoals Van Eemeren - de geslaagheidsvoorwaarden van een *standpunt* gebruik. Voor een ander deel maak ik - anders dan in de voorstellen van Jacobs en Jackson en Van Eemeren - in deze beschrijving gebruik van de geslaagheidsvoorwaarden voor argumentatie.

De karakterisering van de taalhandeling van het naar voren brengen van een standpunt zoals ik die in mijn onderzoek hanteer, houdt in dat de (impliciet of expliciet) naar voren gebrachte twijfel betrekking heeft op de geslaagheidsvoorwaarden van een beweerder. Die beweerder gaat daardoor op tekstueel niveau als standpunt fungeren. Uitgaande van deze beschrijving vat ik argumentatie op als een poging een onvervulde geslaagheidsvoorwaarde voor het doen van deze - als standpunt fungerende - beweerder te vervullen.³

Op tekstueel niveau wordt duidelijk hoe het verband tussen een standpunt en argumentatie via de geslaagheidsvoorwaarden voor een als standpunt fungerende beweerder in elkaar zit. De eerste beweerder die de spreker heeft uitgevoerd fungeert als standpunt in relatie tot de twijfel die de luisteraar naar voren heeft gebracht. Omdat de twijfel van de luisteraar betrekking heeft op het vervuld zijn van (één van) de geslaagheidsvoorwaarden voor het doen van die beweerder, is deze twijfel op het tekstuele niveau gerelateerd aan de beweerder van de spreker. De tweede beweerder van de spreker vormt een poging de onvervulde geslaagheidsvoorwaarde(n) voor het doen van de - als standpunt fungerende - beweerder te vervullen, om zo de twijfel weg te nemen en het standpunt aanvaardbaar te maken. Deze tweede beweerder fungeert daarmee als argumentatie.⁴

In tabel 2 heb ik dit schematisch weergegeven:

In de oprechtheidsvoorwaarde voor het doen van een beweerder is vastgelegd dat de spreker eraan gehouden mag worden dat hij de uitgedrukte propositie gelooft. Wanneer die beweerder op tekstueel niveau als standpunt gaat fungeren doordat er twijfel naar voren wordt gebracht, is de spreker uiteraard ook gebonden aan het vervuld zijn van de oprechtheidsvoorwaarde van de beweerder. De eerste oprechtheidsvoorwaarde voor het aanvoeren van argumentatie is daarmee vervuld.

Samenvattend: aan de hand van de geslaagheidsvoorwaarden voor het naar voren brengen van een standpunt en het aanvoeren van argumentatie is de samenhang tussen beide taalhandelingen beschreven. Argumentatie vervult (één van) de geslaagheidsvoorwaarden die bij het naar voren brengen van een - als standpunt fungerende - beweerder onvold is gebleven, en met het naar voren brengen van een standpunt wordt een context gecreëerd waarin voorwaarden voor het aanvoeren van argumentatie vervuld zijn.⁶

Conditionele relevantie van argumentatie

De vraag die nu beantwoord kan worden is waarom argumentatie het meest waarschijnlijk vervolg is op een standpunt.

Afgeleid van het samenwerkingsbeginsel van Grice zijn het communicatieve en het interactionele principe. Deze stellen ons in staat aannemelijk te maken dat taalgebruikers ervan uitgaan dat naar voren gebrachte taalhandelingen *begrijpelijk* en *aanvaardbaar* zijn. Wanneer een spreker een standpunt naar voren brengt, mag op grond van het communicatieve en interactionele principe aangenomen worden dat de gespreksgedelnemers ervan uitgaan dat deze taalhandeling *begrijpelijk* en *aanvaardbaar* is. Zij gaan ervan uit dat de taalhandeling aan de herkenbaarheids- en correctheidsvoorwaarden voldoet. Echter, een standpunt is gekarakteriseerd als een beweerder in relatie tot twijfel aan de aanvaardbaarheid van die beweerder. Bij het naar voren brengen van een standpunt houdt de spreker zich met andere woorden in eerste instantie *niet* aan (één van) de principes: de uitgevoerde taalhandeling voldoet niet aan (één van) de geslaagheidsvoorwaarden.

Een spreker die een standpunt naar voren brengt, kan deze schending trachten goed te maken door argumentatie naar voren te brengen. Argumentatie vormt een middel om de onvervulde geslaagheidsvoorwaarde te vervullen. Met het aanvoeren van argumentatie tracht de spreker de uitgevoerde beweerder aan zijn geslaagheidsvoorwaarden te laten voldoen.⁷ Op grond hiervan kan argumentatie als *conditioneel relevant* worden beschouwd voor een naar voren gebracht standpunt (cf. Van Eemeren 1987). Argumentatie wordt als het ware opgeroepen door naar voren gebrachte twijfel aan de aanvaardbaarheid van een beweerder, omdat zo'n taalhandeling een schending vormt van het communicatieve of interactionele principe.

Argumentatie kan echter om een andere reden als conditioneel relevant worden beschouwd voor een standpunt. Met het naar voren brengen van een standpunt wordt namelijk een context gecreëerd waarin argumentatie de meest voor de hand liggende taalhandeling vormt om uitgevoerd te worden. In deze context zijn, zoals gezegd, voorwaarden voor het aanvoeren van argumentatie vervuld. Tegen de achtergrond van het Griceaanse samenwerkingsbeginsel is het aannemelijk dat een spreker een dergelijke context niet voor niets creëert. Oftewel, de gespreksgedelnemers verwachten dat de spreker die context creëert om er vervolgens argumentatie in naar voren te

ZINSNIVEAU	SPREKER 1	SPREKER 2	SPREKER 1
	beweerder X	twijfel aan het vervuld zijn van de geslaagheidsvoorwaarde van beweerder X	beweerder Y
TEKSTUEEL NIVEAU	STANDPUNT	ARGUMENTATIE	
	beweerder X in relatie tot twijfel aan het vervuld zijn van de geslaagheidsvoorwaarde van beweerder X	poging een onvulde geslaagheidsvoorwaarde van beweerder X te vervullen	

Tabel 2. Schematische weergave van de samenhang tussen een standpunt en argumentatie via de geslaagheidsvoorwaarden voor een als standpunt fungerende beweerder

Naast deze beschrijving van argumentatieve samenhang aan de hand van de geslaagheidsvoorwaarden voor het doen van een als standpunt fungerende beweerder, kan de samenhang ook beschreven worden aan de hand van de geslaagheidsvoorwaarden voor het naar voren brengen van argumentatie. Deze voorwaarden zijn door Van Eemeren en Grootendorst geformuleerd (1982: 117 e.v.), en specificeren wanneer uitspraken als argumentatie fungeren.

In een context waarin een spreker een standpunt naar voren heeft gebracht zijn sommige van deze voorwaarden vervuld. Net zoals een 'pre-request' als 'Heb jij een steengrill?' een context creëert waarin een voorwaarde voor het doen van een verzoek als 'Mag ik die dan van je lenen?' vervuld is, creëert het naar voren brengen van een standpunt als 'Ik vind de Roxy de beste discotheek' een context waarin geslaagheidsvoorwaarden voor het aanvoeren van argumentatie als 'Daar komen de leukste mensen' zijn vervuld.

De voorwaarden die vervuld zijn in de context die gecreëerd wordt met het naar voren brengen van een standpunt zijn de essentiële voorwaarde, de eerste voorbereidende voorwaarde en de eerste oprechtheidsvoorwaarde voor het aanvoeren van argumentatie.⁵ De overige voorwaarden hebben betrekking op de argumentatieve uitspraken (en verzweven argumentatieve uitspraken) zelf.

Wat precies bedoeld wordt met 'het vervullen van een voorwaarde' zal ik trachten te illustreren aan de eerste oprechtheidsvoorwaarde voor het aanvoeren van argumentatie. Deze voorwaarde wordt vervuld met het naar voren brengen van een standpunt en luidt:

'De spreker of schrijver gelooft dat het positieve/negatieve standpunt ten opzichte van p aanvaardbaar is' (Van Eemeren, Grootendorst en Kruijer 1983: 89).

brengen.

Op grond van de conditionele relevantie van argumentatie voor een standpunt wordt het duidelijk dat de identificatie van de taalhandeling van het naar voren brengen van een *standpunt* belangrijke informatie is voor de luisteraar voor het leggen van een argumentatief verband. De conditionele relevantie van argumentatie houdt immers in dat argumentatie door de taalhandeling van het naar voren brengen van een standpunt als het ware aangekondigd wordt. Wanneer een luisteraar de taalhandeling van het naar voren brengen van een standpunt identificeert - of, met andere woorden, wanneer hij de communicatieve strekking van een standpunt identificeert - is dat voor hem een aanwijzing dat argumentatie een voor de hand liggende volgende taalhandeling vormt.

De aanwijzingen voor de communicatieve strekking van een standpunt vormen dan ook aanwijzingen voor een argumentatief verband. Degene die 'Ik vind dat we Bobby de vrijheid moeten gunnen' hoort, maakt uit deze uitspraak op (mede door 'ik vind') dat de spreker ervan uitgaat dat zijn uitspraak niet onmiddellijk geaccepteerd zal worden, en dat de uitspraak dus als standpunt fungeert. Dat maakt dat de luisteraar vervolgens verwacht dat de spreker argumentatie naar voren zal brengen. Enerzijds omdat er sprake is van één (of meer) onvervulde geslaagheidsvoorwaarden(n) (en dit in strijd is met pragmatische principes voor taalgebruik) en anderzijds omdat er een context gecreëerd is waarin geslaagheidsvoorwaarden voor het naar voren brengen van argumentatie al vervuld zijn.

Noten

1. In veel gevallen zal de spreker de *geadresseerde* luisteraar (al dan niet terecht) als potentiële 'twijfelaar' aan zijn standpunt beschouwen. Maar niet altijd. De spreker en luisteraar kunnen het ook roerend eens zijn over een bepaalde zaak (en weten dat zij het eens zijn), terwijl de spreker toch een standpunt over die bepaalde zaak naar voren brengt. Zo'n standpunt wordt dan naar voren gebracht ten opzichte van een (al dan niet aanwezige) andere 'luisteraar', een derde partij.
2. In mijn onderzoek beperk ik mij tot standpunten die direct naar voren worden gebracht: in de vorm van een beweerde, waarbij de uitgedrukte propositionele inhoud gelijk is aan de bedoelde propositionele inhoud.
3. Twijfel aan de ene voorwaarde leidt waarschijnlijk - zoals ook opgemerkt is door Van Eemeren (1987) - tot een ander soort argumentatie dan twijfel aan de andere voorwaarde. In mijn onderzoek ga ik echter niet in op deze mogelijke verschillende soorten argumentatie.
4. Uiteraard brengt de spreker impliciet ook nog een verzegen argument naar voren. Voor deze beschrijving van de samenhang tussen een standpunt en argumentatie is dat verzegen argument echter niet direct van belang. Ik heb het verzegen argument dan ook niet opgenomen in het schema.
5. De eerste voorbereidende voorwaarde luidt: 'De spreker of schrijver geloofde dat de luisteraar of lezer het positieve/negatieve standpunt ten opzichte van *p* niet aanvaardt (althans niet bij voorbaat, zonder meer, helemaal)'. De essentiële voorwaarde luidt 'Het uitvoeren van het geheel van elementaire taalhandelingen dat bestaat uit de elementaire taalhandelingen 1, 2, enzovoort geldt als een poging van de spreker of schrijver om *p* voor de luisteraar of lezer te rechtvaardigen/ontkrachten, dat wil zeggen om de luisteraar of lezer te overtuigen van de aanvaardbaarheid van de taalhandeling waarin een positief/negatief standpunt ten opzichte van *p* naar voren wordt gebracht' (Van Eemeren, Grootendorst en Kruijer 1983: 87/88).
6. Uit deze karakterisering wordt duidelijk dat een uitspraak alleen als argumentatie kan fungeren wanneer een standpunt naar voren is gebracht (de essentiële voorwaarde van argumentatie kan immers niet vervuld worden wanneer er geen standpunt naar voren is gebracht), maar dat een standpunt wel als zodanig kan fungeren zonder dat er argumentatie naar voren is gebracht.

7. Een spreker hoeft natuurlijk niet altijd argumentatie aan te voeren. Na een standpunt kan bijvoorbeeld ook een tegenstelling volgen ('Ik vind het wonen in een stad bijzonder leuk, maar ik wil geen huis in een drukke straat') of een specificering ('Ik vind het wonen in een stad bijzonder leuk, dat wil zeggen in een stad als New York.') Deze vervolgen op een standpunt vormen echter geen poging het standpunt te rechtvaardigen. De twijfel aan het vervuld zijn van (één van) de geslaagheidsvoorwaarde van het doen van een beweerde blijft dan ook aanwezig, en de beweerde blijft niet geheel aanvaardbaar.

Bibliografie

- Van Eemeren, F.H. van
1987 For reason's sake: maximal argumentative analysis of discourse. In: J.A. Blair, F.H. van Eemeren, R. Grootendorst en C.A. Willard (red.), *Proceedings International Conference on Argumentation 1986*, Dordrecht, 201-216.
- Van Eemeren, F.H. van, en R. Grootendorst
1982 *Regels voor redelijke discussies*, Dordrecht.
- Van Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruijer
1983 *Argumentatieleer 1. Het analyseren van een betoog*, Groningen.
- Jacobs, S., en S. Jackson
1983 Speech act structure in conversation: rational aspects of pragmatic coherence. In: R.T. Craig en K. Tracy (red.), *Conversational relevance*, Beverly Hills etc. 47-66.
- Jacobs, S., en S. Jackson
1989 Speech acts and arguments. In: *Proceedings AFA-Conference Venice 1989*. (te verschijnen) Jungslager, F.S.
- 1991 *Standpunt en argumentatie*, dissertatie Universiteit van Amsterdam.